

Revsčina, socialna izključenost in oglaševalska akcija

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE
KATEDRA ZA TRŽNO KOMUNICIRANJE

Marjeta Novak
Marjeta Leskovšek

Nosilka predmeta: dr. Sandra Bašič Hrvatini
Asistentka: mag. Kristina Plavšak

Revščina, socialna izključenost in oglaševalska akcija
»V imenu mladih, ki imajo manj.«

Izpitna naloga

Predmet: Komunikacijski sistemi

Ljubljana, maj 2002

Revščina, socialna izključenost in oglaševalska akcija

UVOD

Sodobni svet se vse bolj sooča z blaginjo ljudi na eni strani, ki jo na žalost spremlja molčeča revščina vse večjega števila ljudi na drugi strani. Tudi pri nas je revščina postala vse bolj pereč družbeni problem, o katerem se v javnosti ne govori veliko.

V začetku januarja tega leta je Društvo Center za pomoč mladim jasno spregovoril o tej »tabu« temi. V sodelovanju z donatorji je izdelal veleplakate, ki so se pojavljali po vsej Sloveniji.

V okviru projekta Extundo, ki opozarja v slovenskem prostoru na bolj nenavadne, morda bolj izstopajoče oglase, sva si za nalogo izbrali črno bele oglase Društva Center za pomoč mladim (v nadaljevanju DCPM) »V imenu mladih, ki imajo veliko manj.« Gre za serijo treh podobnih veleplakatov, ki so namenjeni splošni javnosti in opozarjajo na prisotnost družbenega problema revščine med mladimi v Sloveniji. Razlikujejo se le v vsebini sporočila. Pritegnila naju je tako njihova vizualnost kot sporočilo, ki ga nosijo. Besedila na oglasih so namreč zelo šokantna, kar še podkrepi njihov vizualni del – bele črke na črni podlagi. Prepričani sva, da so ta sporočila ustavila marsikaterega mimoidočega. Naju vsekakor so.

V nalogi sva se sprva hoteli omejiti le na analizo same oglaševalske akcije. Ko pa sva navezali prve stike z Društvom Center za pomoč mladim (da bi pridobili osnovne informacije o oglaševalski akciji), sva hitro spoznali, da je revščina zelo kompleksen pojem, ki ga je težko definirati, in problem, ki ga je še težje rešiti.

Eno prvih vprašanj, ki se nama je porajalo, je bilo, ali revščina med mladimi v Sloveniji res predstavlja tako velik problem. Iz same vsebine plakatov tudi nisva uspeli razbrati, za kakšno revščino sploh gre. Opazili sva neko mešanico med revščino in socialno izključenostjo.

Reševanju zadnje nejasnosti sta namenjena prva dva poglavja, kjer sva skušali s teoretskega vidika opredeliti pojem revščine in poiskati njene razlike v odnosu do socialne izključenosti. V četrtem poglavju sva prikazali stanje revščine in socialne izključenosti v Sloveniji v številkah na sploh, posebej na stanje revščine mladih pa sva se osredotočili kasneje v petem poglavju, kolikor so nama to dopuščali dokaj omejeni viri.

Tretje poglavje govori o socialni politiki, kjer naju je zanimala pravna podlaga tega področja.

Preostali del naloge pa sva posvetili CDPM-ju in njegovi oglaševalski akciji, kjer gre predvsem za najina opažanja, osebno mnenje in oceno akcije.

Opredelitev revščine

Revščina in pomanjkanje različnih dobrin sta tista pojava, ki spremljata človeštvo od vsega začetka. Ta pojav privzema različne oblike in različen obseg tako v posameznih družbah kot med različnimi družbami in tudi obdobjih človeštva. To, kar je bilo še včeraj razkošje, je danes udobje in bo jutri le še povsem običajna vsakodnevna potreba. Ob tem se postavi vprašanje, kdaj je kdo reven in na kakšen način je reven in, ali lahko najdemo kakšno podobnost med revščino pred stoletji in med revščino danes. (Novak, 1994b).

V preteklosti je bila revščina predmet karitativne dejavnosti različnih premožnih slojev (duhovščine in aristokracije). S pojavom sodobne države pa je postala premet njene skrbi in sicer v smislu blaženja negativnih posledic ekonomskih tokov. V ozadju prvega pristopa je individualna odgovornost za nastalo neblagostanje, v ozadju drugega pa je poudarjena družbena odgovornost za življenjski standard, ki je pod običajnim. V obdobju gospodarskega razcveta bolj prevladujejo principi družbene odgovornosti, medtem ko v obdobju gospodarskih kriz pridobiva vedno večjo veljavo sklop socialnih politik, ki zahteva in pričakuje od posameznika tudi individualno odgovornost za njegov življenjski standard (Novak, 1994b).

Zaradi velikega razkoraka med napredkom in siromaštvom v družbi, se je reševanje socialnih problemov v obliki modela državne blaginje najprej začelo v Nemčiji za časa Bismackovega režima, v Veliki Britaniji pa z objavo Beveridgeevega poročila Socialno zavarovanje in z njim povezane dejavnosti leta 1942. Tako je stalna državna skrb za tiste, ki sami niso zmožni in sposobni blažiti negativnih posledic gospodarskih procesov, postala sestavni del socialnih politik v obliki socialne pravice do dostojnega življenjskega standarda vseh državljanov. Obseg socialnih pravic pa je odvisen od gospodarskih tokov in od predstave politikov, kolikšna stopnja socialne varnosti je še politično obvladljiva in gospodarsko zagotovljiva (Novak, 1996).

Vendar se pričakovanja države na eni in državljanov na drugi strani ter njihova izpolnitev razlikujejo. Razlike postanejo še očitnejše, ko se vmešajo raziskovalci (Novak, 1996). Tako se lahko politični standardi o dostojnem življenju močno razlikujejo od povsem osebne ocene in občutij ogroženosti z nevarnostjo revščine.

Definicije revščine in pristopi k proučevanju revščine

Beseda revščina se nanaša na neko nezaželeno stanje. Nakazuje, da je treba posameznikom ali skupinam, ki živijo v revščini, pomagati, da bi spremenili njihov položaj. Revščina je na splošno nezaželeni družbeni problem, za katerega bi bilo treba najti rešitev (Haralambos, Holborn, 1995).

Obstaja več definicij revščine, ki na različne načine opisujejo ta pojem. Tako na primer Oppenheim pojmuje revščino kot materialno, socialno in emocionalno pomanjkanje. Revni ljudje potrošijo manj za hrano, ogrevanje in obleko kot tisti, ki imajo povprečen dohodek. Revščina predvsem ne nudi

sredstev za načrtovanje prihodnosti. Onemogoča življenje, ki ne bi bilo zaznamovano z boleznijo, onemogoča primerno izobrazbo, varen dom in dolgo uživanje pokojnine (Oppenheim v Alcock, 1993).

Svet Evrope je leta 1984 sprejel naslednjo definicijo: »Revne so osebe, družine in skupine oseb, katerih sredstva (materialna, kulturna in socialna) so tako omejena, da jim onemogočajo minimalno sprejemljivo življenje v državi, v kateri živijo« (The Construction and Use of Level of Living Indicators v Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2002a). Definicija želi povedati, da se pojem revščine ne nanaša le na posameznika ali družino, ampak tudi na določene dele prebivalstva in na določeno življenjsko obdobje. Vidimo, da so poleg denarnega vidika revščine v definiciji zajeti tudi drugi kazalci pomanjkanja. Po tej definiciji pa revščina pomeni tudi izključitev iz »minimalno sprejemljivega načina življenja« v določeni družbi (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2002a).

Maja Kersnik Bergant navaja definicijo revščine kot prikrajšanost v materialnem in socialnem smislu, ko ljudje ne morejo zadovoljiti svojih materialnih ali socialnih potreb. Ker pa so potrebe ljudi močno odvisne od družbenega okolja, kjer živijo, je lahko človek v nekem okolju reven, v drugem pa ni (Kersnik Bergant, 1999).

V nadaljevanju navajamo definiciji revščine dveh znanih analitikov, ki si nekoliko nasprotujeta. Townsend opredeljuje revščino na naslednji način: »Posameznike, družine in skupine neke populacije lahko imenujemo revne takrat, ko jim primanjkuje sredstev, da bi imeli različne vrste prehrane, da bi sodelovali pri raznih aktivnostih ter imeli življenjske pogoje in zabavo, ki so običajni, ali pa jih družba, ki ji pripadajo, vsaj na široko spodbuja in odobrava. Njihova sredstva so tako daleč pod tistimi, ki jih imajo povprečni posamezniki in družine, da so dejansko izključeni iz običajnih življenjskih vzorcev, navad in aktivnosti.« (Haralambos, 1995). Sen pa trdi, da '... niti revščina niti neenakost ne moreta biti vključena v carstvo drug drugega. Čeprav sta dva pojema povezana, se vendar nepredpostavljata. Že v samem konceptu absolutne deprivacije je ideja o revščini, ki preprečuje, da bi se lahko revščino obravnavalo le v relativnih terminih' (Sen v Novak, 1994a).

Vsaka definicija revščine izhaja iz določene teorije. Definicije absolutne revščine se koncentrirajo na tiste kategorije ljudi, katerih življenjski standard je pod mejo in ki zaradi različnih razlogov ne delajo. Definicije relativne revščine pa se po drugi strani koncentrirajo na neenakost med ljudmi in na stratifikacijske kategorije ter na učinke nizkih dohodkov na revščino (Novak, 1994b).

V praksi so se uveljavili trije prevladujoči pristopi pri merjenju revščine:

1. **Absolutni pristop** izhaja iz absolutnih človekovih potreb in na tej osnovi določa košarico dobrin, ki jo potem ovrednoti na podlagi stroškov (Stanovnik, 1997). Celotni stroški te košarice v tržnih cenah so potemtakem absolutna meja revščine, ki ni odvisna od ravni dohodka in distribucije dohodka prebivalstva. Glede na oceno osnovnih življenjskih potrebščin določimo mejo revščine in kot revne opredelimo tiste, ki so po svojih dohodkih pod to mejo. Absolutna revščina torej pomeni pomanjkanje osnovnih dobrin in storitev, ki so nujno potrebne za zadovoljitev minimalnih potreb. Te potrebe so: potreba po hrani, merjena s količino zaužitih kalorij in proteinov, potreba po bivališču merjena s kakovostjo bivališča in stopnjo njegove zasedenosti ter potreba po zdravju merjena z dejavniki, kot na primer stopnja otroške umrljivosti in kakovost razpoložljive medicinske oskrbe. Nekateri koncepti absolutne revščine razširjajo pojem temeljnih človeških potreb tudi preko ravni fizičnega preživetja in vključujejo izobraževanje, varnost, prosti čas in rekreacijo (Haralambos, 1995).
Absolutni pristop pri določevanju revščine naleti na kritiko, da so vse človeške potrebe zelo relativne po svoji naravi in se spreminjajo v času in prostoru, da se že stopnja in način zadovoljevanja osnovnih potreb razlikujeta v različnih naravnih in družbenih okoljih (Novak v Razpotnik, 2000).
2. **Relativni pristop** določa kot revna gospodinjstva bodisi fiksni procent vseh gospodinjstev (10% gospodinjstev z nižjimi dohodki je revnih) ali tista gospodinjstva, ki imajo dohodek nižji od nekega odstotka povprečnega dohodka gospodinjstva oziroma dohodek mediane (gospodinjstva, ki imajo običajno ekvivalentne dohodke manjše kot 50% povprečnega ekvivalentnega dohodka). Pri obeh postopkih moramo dohodek gospodinjstva predhodno normirati, tako da ga delimo s številom ekvivalentnih odraslih članov. Takšnemu dohodku rečemo ekvivalentni dohodek. Vidimo, da drugi način omogoča bogatejšo vsebino, ker upošteva tudi spremembe v porazdelitvi dohodka (Stanovnik, 1997).
Relativna revščina je torej stanje relativnega pomanjkanja v primerjavi z določeno ravnijo blaginje v določeni skupnosti. Gospodinjstvo, ki ima dovolj visok dohodek, da zadovolji vse osnovne potrebe, je še vedno lahko revno po relativnih pravilih, če si ne more privoščiti dobrin in storitev, ki sicer niso nujno potrebne, so pa običajne v skupnosti, v kateri gospodinjstvo živi. Relativna meja revščine se spreminja glede na spremembo distribucije dohodka. Zato ne meri toliko revščine, kot pa neenakost znotraj populacije in izraža družbene in kulturne razlike. (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2002a).

Pri absolutnem in relativnem pristopu gre za subjektivizem raziskovalca, saj je raziskovalec tisti, ki postavlja kriterije za prag revščine. Nekaj povsem drugega je subjektivizem respondenta, ki je podlaga za računanje subjektivnih pragov revščine.

3. **Subjektivni pristop** poskuša zapolniti vrzeli prvih dveh pristopov s poudarjanjem posameznikovega dojemanja stanja revščine (Haralambos in Heald v Novak, 1994c). Pri postopku »Subjective Poverty Line« se na primer od respondenta zahteva odgovor na vprašanje: »S kolikšnimi mesečnimi družinskimi dohodki vaša družina ne bi mogla več normalno živeti (upoštevaje sedanje družinske razmere in zaposlitev)?« (Stanovnik, 1997). Bivanje v objektivno izmerljivih siromašnih življenjskih pogojih, ki so pod standardom, običajnim za določeno okolje, pa ni nujno objektivno izmerjena in subjektivno dojeta revščina, temveč je lahko tudi predmet osebne odločitve za določen stil življenja (Novak, 1994a).

Vzroki za revščino

V nadaljevanju prikazujemo kratek pregled različnih teorij revščine, ki ga povzemamo po Haralambosu (Haralambos, 1995):

- Najstarejše teorije – **individualistične** (predvsem v 19. stoletju) so krivdo za revščino valile na reveže same. Tisti, ko so trpeli zaradi zelo nizkih dohodkov, so bili v takšnem položaju zato, ker niso mogli ali niso hoteli ustrezno poskrbeti za lastno blaginjo. S tega vidika družba ne bi smela biti odgovorna za potešitev potreb revnih. Danes sprejema individualistične razlage le malo sociologov. Revščino obravnavajo vsaj kot značilnost družbene skupine, ne pa kot značilnost posameznikov.
- Koncept **kulture odvisnosti** temelji na treh predpostavkah: a) Racionalna preračunljivost ljudi – če je potrebnega preveč napora za zagotovitev malo višjega dohodka, se ljudem ne bo ljubilo delati; b) močan vpliv drugih ljudi – če v nekem okolju malo ljudi hodi na delo, se mogoče tudi ostalim ne bo ljubilo delati; c) kultura odvisnosti povzdiguje vrline trdega dela in zanašanje na lastne moči ter zaničuje odvisnost od drugih in lenobo.
- Ljudje se v podobnih okoliščinah s podobnimi problemi podobno odzivajo. Ta odzivanja se lahko razvijejo v kulturo, ki je priučeno, skupno in družbeno prenosljivo vedenje družbene skupine. Ta smer razmišljanja je vodila h konceptu **kulture revščine**, ki je vzorec življenja in se prenaša iz ene generacije v drugo.

- Vedenje revnih je reakcija na **situacijsko prisilo**. Dejstva v njihovi situaciji kot nizki dohodki, nezaposlenost in podobno silijo revne, da reagirajo tako kot reagirajo. Revni so pripravljeni spremeniti svoje vedenje v odgovor na nove okoliščine, če omejitve, ki jih vsiljuje revščina, ne bi bilo več.

Razlogi za revščino so zelo različni v posamezni družbi in med samimi družbami. Vendar lahko kot **temeljne razloge** navedemo naslednje: *izguba dela, pomanjkanje ustreznih ukrepov države blaginje* (predvsem v obliki socialne pomoči in delavskega zavarovanja, v katerega bi bili vključeni brezposelni in nezaposleni) in *gospodarske, politične, rasistične in druge oblike neenakosti*, ki preprečujejo, da bi se podpora splošnega mnenja revnim izboljšala (Gans v Novak, 1994b). V smislu zadnjega razloga, ki ga navaja Gans sodi revščina oziroma gmotna blaginja med 'državljske pravice', saj država omogoča ljudem izpolnjevanje tako političnih kot ekonomskih in socialnih pravic. Gre za pravico do življenjskega standarda ter za dostop do možnosti za doseganje takšnega standarda (Wilson v Novak, 1994a)

Toda ko ljudi vprašamo o njihovih stališčih do revščine, lahko iz njihovih odgovorov ne glede na različno postavljena vprašanja zaslutimo, da jo dojemajo kot individualno, osebno odgovornost. Najpogostejše percepcije revščine so na primer negospodarno obnašanje ali napačno ravnanje z denarjem, premajhen napor, pomanjkanje zmožnosti ali talenta, pomen družinskega izvora, neustrezna izobrazba, slab odnos do dela. Zanimivo je, da so strukturni dejavniki kot nizke plače, diskriminacija in neustrezna poklicna struktura komajda omenjeni v njihovih odgovorih (Novak, 1994b).

Primerjava med dejanskimi, empirično ugotovljenimi vzroki za revščino in splošnim mnenjem ljudi o pripisovanju odgovornosti revščine kaže na dve težnji, in sicer na eni strani pripisovanje odgovornosti izključno strukturnim dejavnikom in na drugi posamezniku samemu. Resnica je verjetno nekje na kontinuumu teh dveh skrajnosti oziroma je kombinacija in preplet njunih dejavnikov.

Pojmovanja, ki poudarjajo osebno odgovornost za revščino, lahko pri revnih spodbuja občutek družbene manjvrednosti. Prav gotovo nanje vpliva, kako jih ocenjuje večinsko mnenje in kako jih predstavljajo množični mediji. Verjetno v marsičem postajajo ali ostajajo dejansko taki, kakršne jih vidi javno mnenje.

Problemi merjenja revščine

Osnovni problem merjenja revščine je, da ni ene same in enotne – univerzalne definicije merjenega pojava, ne glede na čas in prostor.

Kot dogovorjene mere revščine lahko služijo naslednji parametri:

- **minimalni dohodek** (Meja predstavlja družbeni dogovor o tem, kako visoki so minimalni eksistenčni stroški, ki ne upoštevajo življenjskega stila. Tako določena meja revščine ne zagotavlja sporazumov o tem, kaj je revščina in kako se izraža.),
- **standard relativnega dohodka** (Ta kriterij sicer lahko služi kot meja, vendar pa se ta spreminja po različnih deželah in meri bolj socialno neenakost kot revščino samo.),
- **standard potrošniške košarice** (Ta pove koliko denarja potrebuje gospodinjstvo za pokrivanje svojih nujnih življenjskih potreb. Kriterij ni povsem enoten, saj se pri izračunih gospodinjskih proračunov uporabljajo različni artikli in cene, tako da prej odraža predstavo raziskovalcev o tem, kaj sodi v nabor nujnih potrebščin kot pa presojo revnih, kaj potrebuje za svoje življenje. Določeno vsoto denarja se lahko porabi za nakup različnih potrebščin in ob tem so eni revni drugi pa ne.),
- **pomen referenčne skupine** (Gre za sociološko obarvan pristop, ki upošteva vpliv referenčne skupine na vzorce potrošnje ljudi.) (Novak, 1994a).

Socialna izključenost

Revščina je sedaj bolj vidna kot včasih, saj se je spremenila njena narava. Danes postajajo revni predvsem mladi, ki so pre zgodaj zapustili šolo in so brez kakršnekoli izobrazbe in tudi starejši, ki so postali brezposelni ali pa so žrtve družinskih nesporazumov, kar jih je pripeljalo do finančnega zloma. Vedno bolj se pojavlja vprašanje povezave in prepletanja pojmov socialne izključenosti in revščine.

Koncept izključenosti izhaja iz Francije, kjer so že sredi 60-ih let v strokovnih razpravah, v medijih in politiki začeli revne označevati kot izključene. Z izključenimi so v francoskem konceptu razumljene konkretne socialno deprivirane skupine (dolgotrajno brezposelni, mladina, ki je predčasno izpadla iz šol, priseljenci, in drugi), hkrati pa izključenost označuje tudi rastočo nestabilnost socialnih vezi in pomanjkanje solidarnosti (nestabilnost družinskih vezi, samska gospodinjstva, socialna izolacija in upad razredne solidarnosti, ki je temeljila na sindikatih, delavskih soseskah ter socialnih mrežah) (Trbanc, 1996).

Koncept socialne izključenosti se je pozneje razširil tudi na druge države in se primarno veže na koncept državljanstva in socialnih pravic posameznika. Uporabo tega koncepta je močno spodbudila tudi Evropska skupnost, ki od leta 1988 v svojih dokumentih poudarja, da je socialna izključenost eden izmed temeljnih sodobnih in socialnih problemov ter poziva vse evropske dežele za boj proti njemu.

V dokumentih Evropske unije je socialna izključenost najpogosteje razumljena kot institucionalen problem oziroma problem pomanjkljive ali neustrezne socialnopolitične regulacije. Pomembna je tudi navezava na koncept državljanstva in na socialne pravice posameznikov kot državljanov: socialna izključenost je znak nepopolnega zagotavljanja oziroma neuresničevanja socialnih pravic posameznikov državljanov (Observatory v Trbanc, 1996).

Širše je mogoče razumeti socialno izključenost kot neuspešno sodelovanje v enem od sistemov, ki zagotavljajo vključenost državljanov v družbo:

- **v sistemu zakonodaje**, ki omogoča civilno vključenost – enakopravnost vseh državljanov v demokratični družbi;
- **v sistemu trga delavne sile**, ko omogoča gospodarsko vključenost – biti zaposlen in imeti določeno gospodarsko funkcijo;
- **v sistemu države blaginje**, ki omogoča socialno vključenost v ožjem smislu – imeti dostop do socialnih storitev;
- **v družini in sistemu neformalnih** (prijateljskih, sosedskih) **mrež**, ki omogoča medosebno vključenost, zagotavlja varnost, družabnost in moralno podporo (Commins v Trbanc, 1996).

Po Comminsovi opredelitvi socialne izključenosti ugotovimo, da lahko socialno izključenost razumemo kot kopičenje izključenosti oziroma omejenega sodelovanja v ključnih virih, institucijah in mehanizmih, prek katerih poteka civilno, gospodarsko, socialno in medosebno vključevanje skupin in posameznikov v družbo. Vendar zaradi delovanja kompenzacijskih mehanizmov, ki izhajajo iz teh družbenih sistemov, izključenost oziroma nepopolna vključenost v enega od naštetih sistemov še ne pomeni socialne izključenosti v celoti. Ta se pojavi v izključenosti iz večine ali vseh sistemov (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2002a).

Razlogi za izključenost pa so tudi subjektivni in se vežejo na »nezmožnost« posameznikov zagotoviti si dostop do virov, institucij in družbenih sistemov ter na neuspeh posameznikov v tekmovanju za relativno redke vire. Oboje je običajno posledica izključenosti iz drugih virov, npr. iz izobrazbe, zaposlitve, informacij ipd., lahko pa gre tudi za lastne izbire – prostovoljno izključenost (Trbanc, 1996).

Socialna izključenost vs. revščina

Pojem socialne izključenosti in revščine avtorji pojmujejo na zelo različne načine. Nekateri ta pojem uporabljajo namesto revščine, saj je revščina politično občutljiv in večinoma nezaželen pojem, drugi pa menijo da sta si ta dva pojma zelo podobna, vendar ne popolnoma.

Poglejmo si nekatere opredelitve teh dveh pojmov pri različnih avtorjih.

Trbančeva meni, da je socialna izključenost povezana s procesom socialne dezintegracije v smislu prekinitve odnosa med posameznikom in družbo. Pri socialni izključenosti gre za opis družbenih pojavov in procesov, ki jih koncept revščine ne zajema (izguba socialne pomoči, nezmožnost šolanja, izguba družinske podpore ipd.) (Trbanc v Klemenčič, 1998).

Po Roomovem mnenju je razlika med revščino in socialno izključenostjo predvsem v različnih teoretskih izhodiščih in tradicijah opisovanja istih pojavov in procesov. Pri konceptu revščine je pozornost usmerjena predvsem v distribucijske vidike (neenakost porazdelitve razpoložljivih virov), pri konceptu socialne izključenosti pa gre bolj za relacijske vidike (pomanjkanje socialne, ekonomske in politične vključenosti, socialna izolacija ipd.) (Room v Trbanc, 1996).

Berghman poudarja, da zajema koncept socialne izključenosti več dimenzij kot koncept revščine. Tradicionalni koncept revščine se pogosto omejuje na denarno dimenzijo (pomanjkanje razpoložljivega dohodka za zadovoljevanje različno opredeljenih življenjskih potreb). V nasprotju s tem se koncept socialne izključenosti ne nanaša na denarne vire in pomanjkanje materialnih dobrin, temveč zajema vključenost (izključenost) iz institucij in mehanizmov, preko katerih poteka integracija v pričakovan način življenja v določeni družbi. Koncept socialne izključenosti je torej širši od koncepta revščine. Revščina pa je del oziroma specifična oblika socialne izključenosti.

Razlika med revščino in socialno izključenostjo se nanaša tudi na dinamično naravo socialne izključenosti, ki lahko pomeni tako procese izključevanja kot stanje izključenosti, medtem ko revščina predstavlja bolj statični vidik. Socialna izključenost naj bi bila torej proces, ki vodi v stanje večdimenzionalne relativne deprivacije, podobno kot proces siromašenja vodi v stanje revščine. O statičnem, strukturnem vidiku socialne izključenosti govorimo kadar se ponavlja in potrjuje skozi socialne odnose in prakse. Stanje večdimenzionalne deprivacije je tako prav stanje socialne izključenosti, v kateri se znajdejo posamezniki ali skupine za krajši ali daljši čas: deprivacija je lahko pojavnost oblika same izključenosti, še bolj pogosto pa je posledica izključenosti iz sodelovanja v katerem od virov, institucij, sistemov, preko katerih poteka integracija v družbo. Koncept socialne izključenosti tako hkrati zajema situacijo bolj ali manj trajno izključenih, pa tudi dinamiko, procese in vzorca spreminjanja tega stanja (Berghman in Dirven v Trbanc, 1996).

Socialna izključenost je posledica skrajne revščine in zajema le del revne populacije, saj vključuje socialna izključenost vse tiste posameznike, ki so najbolj depriviligirani in dezintegrirani tako znotraj družinskih vezi, delovnih in socialnih odnosov. Socialna izključenost je najgloblja stopnja

marginalizacije, ki vključuje razhajanje odnosov tako v družini kot v družbi nasploh (Commins v Klemenčič, 1998).

Abrahamson je mnenja, da se koncept socialne izključenosti nanaša predvsem na strukturno nove marginalizacijske procese in pojave, do katerih prihaja v sodobnih postindustrijskih družbah. Povezana je z vzponom individualizma, socialnimi spremembami in spreminjajočo se tržno družbo, v kateri so socialni akterji, tudi če se spopadajo s prevladujočo strukturo moči, ločeni od ekonomskega in političnega sistema. Revščina pa je stanje večine v družbi in je posledica eksploatacije večine s strani manjšine bogatih. Revščino torej opredeljuje kot pojav moderne družbe, socialna izključenost pa je njen postmoderna ekvivalent.

Navaja tudi različne poudarke socialnih politik v boju proti revščini in socialni izključenosti. V prvem primeru so socialne politike osredotočajo na razporejanje materialnih virov, v drugem primeru pa na zagotavljanje dostopa do pomembnih virov in institucij in vključevanje vanje (Abrahamson v Trbanc, 1996).

Katherine Duffy razliko med revščino in socialno izključenostjo opredeli kot razliko med neustreznimi ali neenakimi resursi in neustrezno ali neenako participacijo v javnem življenju. Revščina se nanaša na izključenost od denarja in servisov, socialna izključenost pa presega samo izključenost iz porabniške družbe in zajema izključenost iz mesta v družbi (Duffy v Leskošek, 2002).

Lahko rečemo, da je torej revščina objektivni in statičen pojav ter ožji v odnosu do izključenosti, saj zajema le dohodkovno dimenzijo. Glede na to značilnost je koncept revščine lažje primerljiv kot koncept socialne izključenosti, ki je dinamičen proces. Ta namreč obravnava poleg stanja tudi procese, ki vodijo do izključenosti. Poleg tega je subjektivni pojav, merljiv z mnogimi dimenzijami, ki pripeljejo do težav pri njenem merjenju.

Merjenje socialne izključenosti

Koncept socialne izključenosti se je pojavil kasneje kot koncept revščine, zato je bilo do sedaj opravljenih zelo malo empiričnih raziskav, ki bi se ukvarjale z ugotavljanjem obsega in dinamike pojava ter njegovih zakonitosti. V glavnem se pojavljajo le približne ocene obsega socialne izključenosti, izpeljane iz podatkov o posameznih dimenzijah izključenosti ali celo iz podatkov o dohodkovni revščini.

Prva težava empiričnega raziskovanja socialne izključenosti se kaže v dejstvu, da je veliko pozornosti namenjene predvsem dinamičnemu delu socialne izključenosti, medtem ko se velika večina empiričnega raziskovanja socialne izključenosti ukvarja le z njenim statičnim vidikom –

stanjem večdimenzionalne izključenosti in deprivacije. Razlog za to je pomanjkanje ustreznih podatkov, ki bi omogočali opazovanje življenjskih dogodkov na različnih dimenzijah v relativno dolgem časovnem obdobju, pa tudi zahtevnost in kompleksnost tovrstnih analiz.

Druga težava empiričnega raziskovanja socialne izključenosti so številne dimenzije, ki jih koncept vključuje, in področja ki jih posamezne dimenzije zajemajo. Vse to je zelo težko hkrati empirično »ujeti«, zato se postavlja vprašanje, koliko lahko koncept socialne izključenosti zožamo in katere dimenzije moramo nujno upoštevati, da sploh še lahko govorimo o socialni izključenosti (Trbanc, 1996).

Socialna politika

Država naj bi omilila negativne učinke delujočih mehanizmov izključevanja, kar naj bi udejanjala **socialna politika**. Ti mehanizmi so omejitve dostopa do pravic in razpoložljivih sredstev, pri čemer so nekatere socialne skupine ali posamezniki veliko bolj ogroženih od drugih. Ogroženi so si enotni po tem, da jim zaradi osebnosti ali družbenih razmer primanjkuje spretnosti in veščin za zadovoljujoče udejstvovanje v družbenem življenju. Za tiste, ki so onemogočeni zaradi nesposobnosti (telesna, duševna prizadetost, onemoglost, bolezen ipd.), naj bi poskrbela država. Pri tem je seveda na prvem mestu v takih primerih vendarle odgovorna družina, v kolikor je ta spoznana za funkcionalno. Obstajajo pa tudi na drugačne načine ogroženi posamezniki in skupine, za katere je značilno, da so za svoje depriviligirano stanje delno »krivi« sami (tujci, priseljenci, otroci priseljencev, zasvojeni, ozdravljeni duševni bolniki ipd.) (Razpotnik, 2000).

Saraceno omenja dve vrsti socialnih pravic: institucionalizirane (ustavne) pravice in pravice v socialnih politikah (institucije, skrbstvo) (Saraceno v Razpotnik, 2000). Pripadniki prej omenjenih skupin se lahko namreč znajdejo pred ovirami, ki so v zvezi z enim ali drugim tipom pravic. Tako lahko na primer tujci nimajo dostopa do različnih družbenih virov, ker nimajo tovrstne ustavne pravice. Pri zasvojencih pa ne gre toliko za ustavne ovire, lahko pa naletijo na ovire, ki izhajajo iz pravic v socialnih politikah (Razpotnik, 2000).

Slovenija se je z **ustavo** deklarirala za socialno državo (drugi člen: *Slovenija je pravna in socialna država.*), s čimer prevzema obveznosti za *dostojno* preživetje ljudi.

Socialna varstvena dejavnost, ki jo v Sloveniji ureja **Zakon o socialnem varstvu** (Uradni list RS, št. 54/92 ter vrsta sprememb in dopolnitev), obsega preprečevanje in reševanje socialne problematike (preprečevanje in odpravljanje socialnih stisk in težav) posameznikov, družin in skupin prebivalstva, ki si sami materialne varnosti ne morejo zagotoviti zaradi okoliščin, na katere ne morejo vplivati. Vsakdo je po svojih sposobnostih dolžan skrbeti za dostojno preživetje sebe in

svojih družinskih članov. Kdor si ne more preživetja zagotoviti sam z delom, s pravicami iz dela ali zavarovanja, z dohodki iz premoženja in iz drugih virov oz. nadomestili ali prejemki ali s pomočjo tistih, ki so ga dolžni preživljati, ima pravico do denarne socialne pomoči.

Dejavnost socialnega varstva opravljajo javni socialno varstveni zavodi (centri za socialno delo, domovi za starejše, socialno varstveni zavodi za odrasle, domovi za otroke in drugi), drugi socialno varstveni zavodi kot sprejemališča, materinski domovi, svetovalnice, stanovanjske skupnosti, centri za neodvisno življenje invalidov in druge oblike organizacij, dobrodelne organizacije, organizacije za samopomoč in invalidske organizacije, opravlja pa jih lahko tudi zasebnik. Ministrstvo, pristojno za socialno varstvo je Ministrstvo za delo, družino in socialno varstvo.

Socialno politiko torej dopolnjujejo ali celo nadomeščajo številne že omenjene **nevladne organizacije** z različnimi programi, pa tudi **individualne oblike pomoči** kot pomoč družinskega sistema, prijateljskih mrež in referenčnih skupin.

Na tej točki omenjamo dve največji nevladni organizaciji na tem področju v Sloveniji: Rdeč križ Slovenije in Slovenska Karitas. **Rdeč križ Slovenije** deluje na območju celotne Slovenije in se z razvito mrežo dejavnost pokuša čimbolj približati ljudem. Njegova socialna dejavnost je ena izmed najpomembnejših dejavnosti, preko katere izvaja aktivnosti neposredne pomoči ljudem različnih kategorij: starim, bolnim, Romom, brezdomcem, družinam v težkem socialnem položaju ipd..

Slovenska Karitas sodeluje z državnimi ustanovami, ki so pristojne za socialno, jih opozarja na pomanjkljivosti na tem področju v družbi, po svojih močeh pa jim pomaga odpravljati socialne stiske. Podpira ustanavljanje in delovanje socialnih in karitativnih ustanov (materinski domovi, pomoč zasvojenim in njihovim svojcem, vzgoja prostovoljcev, pomoč ostarelim in bolnim ter ljudem in družinam v stiski ipd.) (Ministrstvo za družino, delo in socialno varstvo, 2002a).

V nadaljevanju povzemamo nekaj bistvenih novosti Zakona o socialnem varstvu, ki so bile uveljavljene 1. 9. 2001:

- Z denarno socialno pomočjo se upravičencu za čas bivanja v Sloveniji zagotavljajo sredstva za zadovoljevanje minimalnih življenjskih potreb v višini, ki omogoča preživetje (kar je omogočeno, če so upravičencu zagotovljeni dohodki, s katerimi razpolaga po plačilu davkov in obveznih prispevkov za socialno varnost, v višini minimalnega dohodka).
- Višina denarne socialne pomoči za upravičenca, ki nima lastnih dohodkov po tem zakonu, se določi v višini minimalnega dohodka. Osnovni znesek minimalnega dohodka, določen v zakonu, znaša 37.943 tolarjev in se usklajuje enkrat letno v mesecu januarju za indeks cen življenjskih potrebščin za obdobje zadnjih 12 mesecev pred mesecem uskladitve. Usklajena vrednost iz maja 2002 znaša 32.479 tolarjev.

- Višina minimalnega dohodka, določenega s tem zakonom za prvo odraslo osebo v družini in samsko osebo, se v celoti uveljavi z dnem 1. 1. 2003 (v višini 80 % od 1. 9. 2001 do 1. 7. 2002, 90 % od 1. 7. 2002 do 1. 1. 2003 in v višini 100 % od 1. 1. 2003 dalje).
- Denarne socialne pomoči se ne dodeli samski osebi oz. družini, ki ima prihranke oz. premoženje, ki dosega ali presega višino 24 minimalnih plač.
- Višina denarne socialne pomoči za upravičence, ki imajo lastni dohodek se določi kot razlika med minimalnim dohodkom in njihovimi dohodki, pri družinah pa kot razlika med seštevkom minimalnih dohodkov, ki pripadajo posameznim družinskim članom, in dohodki vseh družinskih članov (lastnim dohodkom družine).
- Višina minimalnega dohodka za posameznega družinskega člana je v razmerju do osnovnega zneska minimalnega dohodka določena po naslednjih merilih:

- prva odrasla oseba v družini:	1
- vsaka naslednja odrasla oseba v družini	0,7
- otrok do 18 let in polnoletni otrok, ki so ga starši dolžni preživljati zaradi rednega šolanja	0,3
- Višina minimalnega dohodka za enostarševsko družino se poveča za 30 % osnovnega zneska minimalnega dohodka.

Vidimo, da se v slovenski praksi pri uradni definiciji ne uporablja pojem »meja revščine«, temveč pojem »minimalni življenjski stroški«. Ti zajemajo stroške hrane, obleke in stanovanja, ki so potrebni za kritje teh najnujnejših življenjskih potrebščin. Pri tem pristopu gre za uporabljanje absolutne meje revščine kot ločevalni kriterij, s katerim državne administracije določijo denarno vrednost minimalnih življenjskih potrebščin, na osnovi katerih se določi višina pomoči in dodatkov, do katerih so državljani upravičeni (Institut RS za socialno varstvo, 2000).

Problem v Sloveniji se kaže v tem, da družina, z denarnimi dodatki, ki ji pripadajo po zakonu o socialnem varstvu, lahko preživi, posameznik (zlasti mladostnik) znotraj posamezne družine pa ne more shajati. Država bi morala več skrbi nameniti posamezniku, predvsem šolajoči mladini in ji pomagati do ustrezne izobrazbe s finančno podporo in drugimi oblikami podpore (brezplačno šolanje, višje štipendije, regresirane malice, izleti ipd.). Za mlade ni le dovolj, da dostojno preživijo. Za njih je pomembno, ali se lahko izobražujejo in participirajo v družbi s svojimi vrstniki. Samo z izobrazbo in socialnim vključevanjem lahko ubežijo začaranemu krogu revščine in socialne izključenosti.

Revščina in socialna izključenosti v Sloveniji

V začetku 90-ih let se je Slovenija s prehodom v tržno ekonomijo in izgubo nekaterih trgov soočila z negativno gospodarsko rastjo, ki je posledično vodila do močnega povečanja brezposelnosti. Spremembe so se pojavile tudi na političnem področju s prehodom iz enostankarskega v večstrankarski sistem in na socialnem področju, kjer zaradi spremenjenega ekonomskega sistema in s tem omejenih finančnih virov Slovenija ne zagotavlja več polnih socialnih storitev in dostopa do vseh virov.

Vendar pa smo od leta 1993 dalje znova priča oživitve gospodarske rasti in izboljšanja dohodkovnega položaja večine prebivalstva. Pri tem se moramo zavedati, da splošno gospodarski in družbeni razvoj še ne pomeni boljšega položaja za vse v družbi.

Revščina v Sloveniji

Vlada Republike Slovenije je v letu 2000 sprejela Program boja proti revščini in socialni izključenosti. Namen programa je bil sprejeti medresorsko usklajene ukrepe, ki bodo zmanjšali število revnih z ustrežno pomočjo tistim, ki so se znašli v revščini kot tudi tistim, ki so v nevarnosti, da vanjo zdrsnejo. Pri programu so sodelovali: Vlada RS, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Statistični urad RS, Inštitut za ekonomska raziskovanja, različna ministrstva, ki so sodelovala pri pripravi programa in Inštitut RS za socialno varstvo.

V nadaljevanju prikazujemo kratek pregled stanja revščine in socialne izključenosti v Sloveniji, kjer se opiramo na Poročilo o uresničevanju Programa boja proti revščini in socialni izključenosti, ki je bil sprejet 4. aprila 2002¹. V Programu so uporabljeni podatki Ankete o porabi v gospodinjstvih iz obdobja treh let (1997 – 1999), preračunani na srednje leto (1998), ki se uporablja kot referenčno leto, in primerjalno tudi podatki za leto 1993. Vključene so tudi nekatere analize Inštituta za ekonomske raziskave in Inštituta RS za socialno varstvo.

Podatki o relativni revščini prikazujejo dohodkovno neenakost v družbi in prikazujejo koliko odstotkov ljudi živi pod določeno mejo dohodkov ali izdatkov. *Statistični urad RS* uporablja za določitev praga metodologijo Eurostata, in sicer objektivni, relativni koncept revščine s 60 % prerezom mediane denarnega dohodka (mediana je vrednost, od katere ima polovica oseb nižjo, polovica oseb pa višjo vrednost). Kot enote analize in distribucije uporablja osebe v gospodinjstvu, ki jim pripiše enak ekvivalentni dohodek. Pod tako določenim **pragom revščine je v Sloveniji v**

¹ V nalogi se omejujeva le na prikaz stanja revščine v Sloveniji. Učinkov sprejetih ukrepov ne podajava, saj bi to preseгло okvir najine naloge.

V tem poglavju in kasneje v poglavju 5.2.2 prikazujeva podatke različnih institucij, ki so bili zbrani v poročilu, nekatere pa črpava neposredno iz vira Inštituta RS za socialno varstvo (Izvajanje Programa boja proti revščini in socialni izključenosti, december 2000; enako publikacijo sva pridobili tudi za leto 2001, vendar so podatki slabše obdelani.)

obdobju 1997 – 1999 živelo 13,8 % oseb. Če se primerjamo z državami Evropske unije, ki imajo v povprečju 18 % revnih oseb, se Slovenija uvršča med države z najnižjo stopnjo revščine.

Ugotovitve Statističnega urada RS iz analize za obdobje 1997 – 1999 kažejo, da imajo visoko tveganje revščine naslednja gospodinjstva:

- enočlanska gospodinjstva, predvsem starejše osebe in starejši pari, pa tudi družine z tremi ali več otroki, mlajšimi od 16 let ter enostarševske družine;
- gospodinjstva brez delovno aktivnih oseb;
- gospodinjstva z nizko izobrazbo referenčne osebe;
- gospodinjstva s pokojninami in socialnimi prejemki kot glavnim virom dohodka;
- najemniki neprofitnih in socialnih stanovanj.

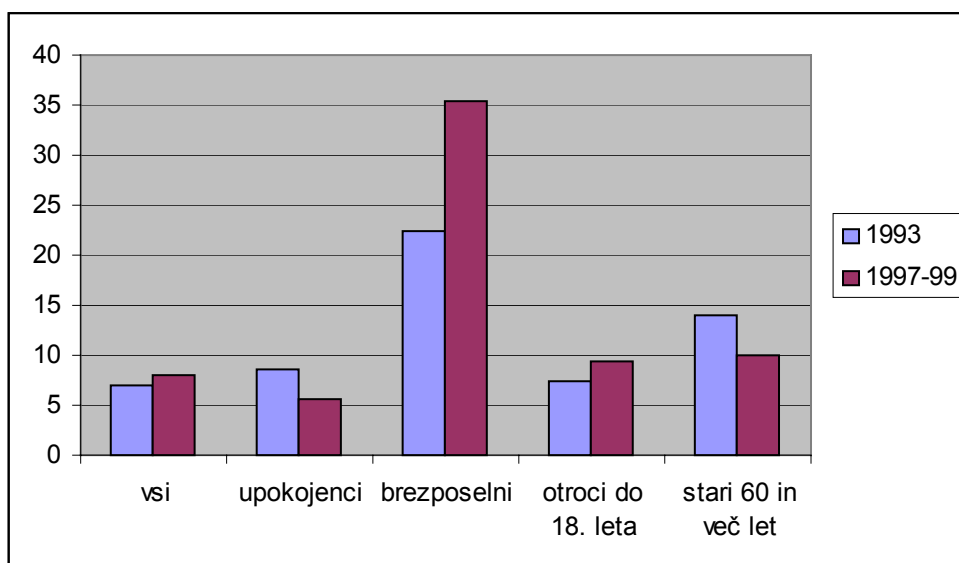
Iz tega sledi, da **na revščino gospodinjstva močno vplivajo brezposelnost, slaba izobrazba in starost. Prav tako vidimo, da je revščina še vedno bolj prisotna v manjših gospodinjstvih.**

Število brezposelnih počasi upada. *Inštitut RS za socialno varstvo* ugotavlja, da je povprečna letna stopnja brezposelnosti v letu 2000 znašala 12,2 %, kar je za 1,4 odstotnih točk manj kot v letu 1999, ko je bila 13,6 %. Najpogostejše značilnosti brezposelnih so naslednje:

- končana I. stopnja izobrazbe (40,8 %),
- trajanje brezposelnosti do 3 mesece (17,9 %),
- 20 – 30 let delovne dobe (23,2 %),
- večji delež žensk, ki iz leta v leto narašča (50,7 %).

Prav tako se povečuje tudi število brezposelnih invalidov. Delež invalidov med brezposelnimi znaša v letu 2000 16,4 %.

V raziskavi revščine v letu 2001 *Inštitut za ekonomska raziskovanja* uporablja nekoliko drugačno metodologijo kot Statistični urad t. i. standardno OECD lestvico. Razlike so v utežeh, vendar se rezultati obeh analiz le malenkostno razlikujejo. Ti podatki kažejo, da se je število revnih v obdobju 1997 – 1999 v primerjavi z letom 1993 nekoliko povečala, vendar ne v vseh skupinah prebivalstva. Ta analiza kaže na **očitno zmanjšanje revnih med upokojenci oziroma starejšimi osebami, medtem ko je opaziti izrazito povečanje revnih med brezposelnimi, pa tudi med otroci v starosti do 18. leta.**

Slika 1: Stopnje revščine za osebe v Sloveniji v 1993 in 1997-99 (50 % mediane dohodka v %)

Vir: Stropnik in Stanovnik v Poročilu o uresničevanju Programa boja proti revščini in socialni izključenosti, 2002.

Če predpostavimo prag revščine na 50 % mediane ekvivalentnega dohodka in odsotnost socialnih transferov, bi se število revnih oseb povečalo kar za 4,3 odstotne točke. To kaže na močan vpliv socialnih transferov (otroški dodatki, nadomestilo bolniškega dopusta, denarna socialna pomoč, nadomestilo za brezposelnost, nadomestilo iz pravic vojnih zakonov, štipendije) na blažitev revščine in kaže na **povečan vpliv socialnih transferov v letih 1997 – 1999 v primerjavi z letom 1993.**

Iz raziskave, ki so jo prav tako opravili na Inštitutu za ekonomska raziskovanja v letu 2000, je razvidno da je v desetletnem obdobju od 1983 do 1993 prišlo do precej izrazitega povečanja dohodkovne neenakosti, da pa se je v naslednjem petletnem obdobju **od 1993 do 1999 dohodkovna neenakost začela zmanjševati.** Razdelitev vseh dohodkov med gospodinjstvi v obdobju 1997 – 1999 v primerjavi z letom 1993 se je nekoliko izboljšala v korist tistih z nižjimi dohodki. V gospodinjstvih z nižjimi dohodki se je dohodek povečal za 0.2 do 1.0 odstotne točke, v gospodinjstvih z višjimi dohodki pa se je znižal za 0.1 do 2.1 odstotne točke.

Po podatkih Statističnega urada RS iz leta 2001 **delež izdatkov za socialno varnost v Sloveniji narašča**, vendar je še vedno manjši v primerjavi z državami Evropske unije, kjer ta delež pada. V letu 1998 je Slovenija namenila 26,5 % BDP za socialno varnost, države Evropske unije pa v povprečju 27,7 % BDP. Pri nas je ob relativnem visokem deležu izdatkov stopnja revščine relativno nizka.

Socialna izključenost v Sloveniji

Prve empirične raziskave na področju socialne izključenosti v Sloveniji je opravila Martina Trbanc (Inštitut za družbene vede – FDV) leta 1996 na podatkih raziskave Kvaliteta življenja v Sloveniji iz leta 1994. Zaradi pomanjkljivih podatkov so v raziskavi upoštevane vse dimenzije socialne izključenosti (ekonomska, socialna in medosebna), razen civilne. V analizi so vključena naslednja področja: stanovanjska deprivacija, slaba prostorska opremljenost, prostorska izolacija, izobrazbena deprivacija, deprivacija na področju potrošnje, zaposlitvena deprivacija in socialna izolacija. Z analizo so hoteli ugotoviti, ali gre pri anketirancih, ki so jih zaradi izključenosti na več kot 3 do 6 zgoraj omenjenih opazovanih področij, šteli za socialno izključene, za osebe s kakšnimi tipičnimi lastnostmi. Dobili so naslednjo hipotetično sliko »tipičnega« socialno izključenega anketiranca: gre za starejšo, slabo izobraženo osebo, ki živi v zelo majhnem kraju, sama ali v razširjeni družini in se bodisi (najpogosteje) ukvarja s kmetovanjem bodisi je brezposelna ali občasno opravlja dela za plačilo ali pa le gospodinji. **Prevladuje torej precej tradicionalna oblika socialne izključenosti, ki je koncentrirana v majhnih krajih, med starejšimi, slabo izobraženimi ljudmi, ostarelimi kmeti, brezposelnimi in osebami, ki opravljajo razna netrajna dela za plačilo** (Trbanc, 1996).

PREDSTAVITEV ORGANIZACIJE in DEFINIRANJE PROBLEMA

Društvo Center za pomoč mladim - DCPM

Center za pomoč mladim je neprofitna organizacija, ki združuje strokovno in prostovoljno delo na področju pravic in duševnega zdravja mladih od 15 do 25 let starosti. Obstaja že deset let (od 16. marca 1992). Do leta 2000 je deloval CPM kot hibridna organizacija Centra za socialno delo (CSD) Ljubljana – Center in CSD Moste-Polje, od leta 2000 pa je samostojno društvo z isto dejavnostjo in se je preimenoval v Društvo Center za pomoč mladim. Trenutno so na DCPM-ju trije zaposleni, s katerimi sodeluje več prostovoljcev. Njegovo dejavnost podpirata Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve in Mestna občina Ljubljana.

V tem času so ustanovili svetovalnico za mlade, organizirali več seminarjev in izobraževanj na različne teme, razna usposabljanja in projekte, ki povečini še vedno potekajo. Izdali so tudi knjižico **KO U LUBLAN TE STISKA STISKA**, ki vsebuje informacije o vseh organizacijah v Ljubljani, ki nudijo strokovno in prostovoljno psihosocialno pomoč mladim.

Društvo CPM dela izključno s tistimi, ki k njim pridejo po svoji volji in samo tisto, kar oni sami želijo, pri čemer je anonimnost posameznika popolnoma zagotovljena.

Ukvarjajo se z vsemi problemi mladih kot na primer šolski in študijski problemi, težave v odnosih s starši in drugimi ljudmi, nezaposlenost, spolne zlorabe, zloraba drog in podobno.

Delo društev je razdeljeno na več področij:

- **informiranje** (izdali so zgoraj omenjeno knjižico),
- **svetovanje** (svetovalnico za mlade v stiski ali težavah),
- **javno delovanje** (seminarji, diskusije, konference),
- **projekti** (Vsi zaposleni na CPM-ju delajo na svojih projektih, ki zajemajo področje preventive drog, kvaliteta življenja in dela v šolah, nezaposlenost mladih in spolnih zlorab.),
- **podpiranje različnih projektov mladih** (Svetovanje in podpiranje skupin mladih pri izvajanju projekta s tem, da se jim nudi ugodne pogoje dela, ki jih potrebujejo, dokler je to potrebno.).

Naj omenimo še **Natečaj kukavičja jajca** ali podtikanje problemov mladim, ki ga DCPM izvaja že tretje leto in daje mladim možnost, da s svojimi izdelki sporočijo javnosti, s kakšnimi težavami in stiskami se soočajo. Projekt poteka v obliki ustvarjalnega natečaja.

Program DCPM za nove možnosti

Skozi programe in projekte se DCPM že od začetka srečuje in sooča z revščino, predvsem z revščino mladih, ki so uporabniki projektov ali pa so z njimi kako drugače povezani. V Sloveniji ni trenutno dovolj programov, ki bi se z revščino mladih sistematično soočali in jo reševali, zato so se na DCPM-ju odločili za aktiven boj proti revščini s program DCPM za nove možnosti.

Že takoj na začetku so naleteli na problem razumevanja revščine in njene razsežnosti v Sloveniji, zato so se odločili za raziskovalni projekt, v okviru katerega so izvedli šest fokus skupin s srednješolci iz različnih krajev Slovenije.

Program so razcepili na tri projekte, ki se med sabo dopolnjujejo in sicer: Virtualna fundacija, Dejavnosti za zmanjševanje socialne izključenosti in Ozaveščanje javnosti. Vsi trije projekti zajemajo vse nivoje, od posameznikov in vrstniških skupin pa do splošnih družbenih pogojev, ki krojijo življenje mladih v državi. S temi projekti želijo pomagati mladim, da se zaradi dejanske revščine ali pa le občutka, da so revni, ne bi počutili izključene iz vrstniške skupine.

- Prvi projekt **Virtualna fundacija** omogoča konkretno pomoč mladim, tako da bo DCPM posredoval med tistimi, ki želijo ponuditi pomoč, in tistimi, ki jo potrebujejo, le z vmesnim posredovanjem podatkov iz ene in druge strani. Projekt je namenjen izboljšanju gmotnih pogojev mladih med 14. in 16. letom. To obdobje je občutljivo obdobje odraščanja in tudi zelo pomembno za nadaljnje šolanje in nove možnosti v prihodnosti.

DCPM se od drugih humanitarnih organizacij razlikuje v tem, da ne poseduje (oziroma ne skladišči) predmetov ali denarja, pa tudi po tem, da omogoča revnim posameznikom pridobitev novih stvari. Skrbi le za intimno komunikacijo med darovalcem in prejemnikom, pri čemer ostaneta anonimna tako prejemnik kot darovalec, če tako želi. Darovalci lahko darujejo od računalnikov, pisalnih miz, radiov do različnih storitev (tečajev tujih jezikov, vstopnic za prireditve, potovanj) in finančnih podpor (štipendije, plačilo vozovnic, prehrane v šoli, enkratna denarna pomoč). Pri izbiranju prejemnika, ki potrebuje pomoč, upoštevajo predvsem že obstoječe kriterije drugih vladnih in nevladnih organizacij (dohodek na družinskega člana).

- Drugi projekt **Dejavnosti za zmanjševanje socialne izključenosti** se sooča s posledicami, ki jih ima revščina v socialnem življenju mladih. Gre za soočanje s stereotipi, predsodki in diskriminacijami, ki mlade izključujejo in postavljajo na rob družbe. Z različnimi metodami in dejavnostmi (delavnice, treningi socialnih veščin, treningi asertivnosti, zagovorništvo, individualno svetovanje) opozarjajo na te diskriminacije, o njih govorijo in jih delajo vidne.

V nadaljevanju vsako dejavnost na kratko opisujemo.

Delavnice so vodene kot socialni laboratorij in so namenjene predvsem dijakom višjih letnikov. Sestavljene so iz iger vključevanja, kratkih razlag, izkustvenih vaj, iger vlog, pogovorov, izmenjavanj mnenj in skupnega učenja. Osnovni cilj delavnic je spodbujati mlade, da prevzamejo odgovornost za svojo življenjsko zadovoljstvo in zdravje. Teme, v okviru katerih potekajo delavnice, so aktualne za mlade in se nanašajo na področja njihovega življenja, ki jim povzročajo dileme, strahove ali celo resnejše težave in stiske. Delavnice po dogovoru s šolo in na pobudo dijakov izvajajo tudi v okviru izbirnih vsebin in potekajo na sami šoli ali v prostorih DCPM. Delavnice lahko glede na vsebino uvrstimo pod naslov izbirnih vsebin »Vzgoja za družino, mir in nenasilje«.

Trening socialnih veščin je program urjenja socialnih veščin za mlade na področju Slovenije in poteka v obliki tabora. Namenjen je vsem mladim, ki želijo bolje spoznati in razumeti sebe, druge in odnose, v katere so vpeti, raziskovati in se pogovarjati o različnih aktualnih temah, preizkusiti se v skupinskem življenju in prevzemanju odgovornosti in v toleranci. Letos bo tak tabor potekal v Krvavem potoku pri Kozini v začetku julija.

Trening asertivnosti je namenjen vsem mladim, ki želijo povečati samozavest in samospoštovanje, močnejše verjeti vase, v svoje sposobnosti in znanje, učinkoviteje komunicirati z drugimi in okrepiti svojo moč za samozastopanje.

Zagovorništvo: Gre za osebo v DCPM-ju (zagovornico oziroma zagovornika), ki mladim (predvsem dijakom in študentom) ob kršitvi njihovih pravic stoji ob strani in se zavzema za dosledno spoštovanje človekovih pravic in pravic, ki jih imajo dijaki in študentje. Zagovornik je vsestransko na njihovi strani, jim verjame, ukrepa le na njihovo željo in ne deluje namesto mladih, ampak skupaj z njimi.

Svetovalnico za mlade v stiski ali težavah obiskujejo mladi, ko se zaradi spleta različnih življenjskih okoliščin in lastnih ravnanj znajdejo v težavah, za katere mislijo, da jim sami niso kos in se želijo ob iskanju primerne rešitve z nekom posvetovati. Na DCPM se lahko obrnejo po pomoč po telefonu ali pa odgovorno osebo kontaktirajo preko elektronske pošte, ki jo najdejo na spletnih straneh društva.

- Tretji projekt **Ozaveščanje javnosti** je usmerjen v opozarjanje na izključujočo politiko, strategijo in ukrepe, ki pripomorejo k večanju revščine in socialne izključenosti mladih. Nanašajo se tako na državne strukture, javne službe, nevladne organizacije ali zasebnike, ki vplivajo na vsakdanje življenje mladih.

V večji del tega projekta predstavlja oglaševalska akcija, ki jo opisujemo in analiziramo v sedmem poglavju.

Problem revščine med mladimi v Sloveniji

Današnja, hitro spreminjajoča se družba, v kateri sta gonilna sila kapital in usmerjenost v potrošnjo, od mladostnika vedno več zahteva. Tako se že zelo zgodaj mladi srečujejo z novonastajajočimi vsebinami in nalogami, ki jim jih postavlja družba. Socialno ranljivemu oziroma socialno izključenemu mladostniku, ki ima težave že pri običajnem vključevanju v družbene procese, te novosti in spremembe ne prinesejo boljšega družbenega statusa ali kvalitetnejšega življenja. Ravno obratno, to ga še bolj oddalji in marginalizira od neke idealne podobe oziroma identitete, kvalitetnejšega življenja in od dostopa do pomembnih življenjskih virov. Mladostnik se počuti socialno izključen tudi takrat, če ne čuti pripadnosti, pomembnosti in enakovrednosti svoji vrstniški skupini. Vpliv skupine, ki ji želi mladostnik pripadati je tako močan, da ima večina posameznikov strah pred odstopanjem in si ne upajo izraziti svojega mnenja in izkustva. Tudi skupine mladih, ki so sodelovale pri fokus skupinah so bile pripravljene govoriti o revščini le na posreden izkustven način.

Primarni podatki – fokus skupina

DCPM je fokus skupine izvedel na Srednji agroživilski šoli, Srednji tekstilni šoli v Mariboru, Gimnaziji v Novem mestu, Mladinskem kulturnem centru v Izoli in v Stanovanjski skupnosti Črnuče. Na šestih fokusnih skupinah je sodelovalo 62 oseb v starosti od 16 do 20 let, velika večina od 17 do 18 let. Stanovanjska skupnost Črnuče iz izbranih fokus skupin najbolj izstopa in je služila kot pilotna fokus skupina, zato jo v nadaljnji analizi niso upoštevali.

V nadaljevanju prikazujemo bistvene ugotovitve **fokus skupin**, ki jih povzemamo po dokumentaciji programa DCPM (Interno gradivo DCPM, 2002):

- Mladi o revščini niso želeli govoriti neposredno razen redkih izjem. Nihče sebe ni videl kot revnega, čeprav je bilo med njimi vsaj 10 % takih, ki imajo mesečno 2-3 krat manj denarja od povprečnega zneska (cca. 17.000 tolarjev).
- Revščino so povezovali z izrazito negativnim duševnim in telesnim občutenjem ter sramoto, vendar so hkrati revnim pripisovali večjo poštenost in zaupljivost.
- Visoko cenijo bogataše, ki so si s svojimi rokami in pametjo ustvarili bogastvo.
- Bolj kot pomanjkanje samo je za njih boleča stigmatizacija širšega socialnega okolja, zato mora biti pomoč mladim intimna in brez nepotrebne patetike.

- Mladi se natančno zavedajo posledic, ki jih prinaša potrošniška družba, vendar ne vedo, kaj storiti.
- Mladi razumejo problem potrošniške družbe, vedo, da zunanji izgled ni bistven, a bi bili vsi radi bogati.
- Tradicionalnim institucijam pomoči ne zaupajo.
- Darovali in pomagali bi v primeru, če bi lahko natančno vedeli komu bo pomoč namenjena. Pomagati želijo ljudem v Sloveniji.

Pred vsako fokus skupino so za uvajanje izvedli »**brain storming**«, kjer so mladi na list papirja zapisali tri asociacije na besedo revščina v štirih ponovitvah. »Brain storming« je razkril, da so prve asociacije na besedo revščina izrazito negativne. Skupni imenovalec teh besed je bila čutna posledica stanja revščine, ki jo povzroči pomanjkanje.

Prav tako so vsi udeleženci fokus skupin izpolnili krajšo **anketo**, katere namen je bil določiti okvirni znesek, vir in strukturo trošenja denarja, s katerim razpolagajo srednješolci. Izkazalo se je, da mladi denar, s katerim razpolagajo, namenjajo storitvam in stvarim, ki jim omogočajo medsebojno druženje in spoznavanje. Struktura porabe (za zabavo: pijače, cigareti, vstopnine) kaže, da se mladi največ družijo v lokalih, kjer se večinoma odvija njihova socialna interakcija izven šolskih programov. Zaskrbljujoč je način preživljanja prostega časa, saj le manj kot 5 % vprašanih goji hobije, v katerih lahko izražajo samega sebe. Večini je hobi spanje, gledanje televizije, obisk lokalov in druženje s sovrstniki. Pokazale so se tudi velike razlike v višini zneskov, s katerim mesečno razpolagajo. V povprečju srednješolec razpolaga s 25.000 tolarjev, ki jih pretežno uporabi za preživljanje prostega časa, hkrati pa anketiranci navajajo povprečno 17.000 tolarjev kot minimalni znesek za normalno najstniško življenje. 16 % pa je takih, ki razpolagajo mesečno z manj kot 10.000 tolarjev.

Revščina se v slovenskem srednješolskem okolju kaže kot pomanjkanje denarja in statusnih simbolov za vzpostavljanje osnovnih temeljev pri izgradnji socialne identitete. Mladi nimajo problemov z zadovoljevanjem osnovnih potreb, ampak se ti pojavljajo na nivoju porabe, ki posamezniku zadovoljuje potrebe po spoštovanju, pomembnosti, estetiki in družbeni vključenosti.

Sekundarni podatki

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve zbira podatke o **številu upravičencev do socialno varstvenih dajatev** za finančno analitske namene. Od leta 1993, ko je začel veljati Zakon o socialnem varstvu in odkar razpolaga s primerljivimi podatki, do vključno leta 2000, se je **povprečno mesečno število upravičencev do denarnega dodatka zvišalo za 84 %**. Leta 1997 je bilo doseženo najvišje mesečno povprečno število upravičencev, in sicer 34.242. Po tem letu se je

gibanje umirilo in obrnilo navzdol tako, da je leta 2000 povprečno mesečno število upravičencev štelo 32.777 oseb (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2002b).

Podatki kažejo, da je nova zakonodaja v prvih štirih mesecih uresničevanja (v obdobju **september – december 2001**) pomenila **bistveno zvišanje prejemkov, ki so jih prejeli upravičenci do denarnih socialnih pomoči**. V povprečju so bili prejemki iz naslova socialnih pomoči kar 37 % višji kot pa v letu 2000 (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2002b).

Inštitut RS za socialno varstvo ugotavlja, da se je **število prejemnikov denarne pomoči za brezposelnost** od leta 1993 do leta 2000 močno znižalo, prav tako se je znižal povprečni čas prejemanja pomoči. Med upravičenci je bilo **največ mlajših oseb, starih od 18 do 25 let** (dobra polovica vseh upravičencev, v letu 1999 56,3 %) (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2002a). Vzrok velikega deleža tovrstne populacijo lahko leži v tem, da se v danem starostnem obdobju nahajajo osebe, ki so končale srednješolsko izobraževanje in so iskalke prve zaposlitve ali pa jim je prenehalo delovno razmerje, sklenjeno za nedoločen čas s končano pripravniško dobo (Inštitut RS za socialno varstvo, 2000).

Tabela1: Število brezposelnih mladih do 26. leta na dan 30. 4.

Registrirano brezposelne osebe po starostnih razredih na dan 30. april				
	apr.99	apr.00	apr.01	apr.02
do 19 let	910	2.134	1.944	1.808
nad 19 do 21 let	11.161	6.722	6.169	5.994
nad 21 do 25 let	12.796	13.247	12.949	13.108
nad 25 do 26 let	3.410	2.664	2.884	3.097
skupaj	28.277	24.767	23.946	24.007

Vir: Zavod RS za zaposlovanje, maj 2002

Število mladih brezposelnih do 26. leta na dan 30. 4. 2002 je malenkostno naraslo v primerjavi z aprilom prejšnjega leta in nekoliko odstopa od siceršnjega trenda upadanja brezposelnosti med mladimi.

Eden glavnih vzrokov za revščino (poleg brezposelnosti in neprimernih stanovanjskih razmer) je **neizobraženost**. Šolski neuspeh dijakov, ki zapustijo šolanje brez spričevala oziroma kakršnekoli kvalifikacije, je podlaga za kasnejše težave v družbi, težjo zaposljivost, marginalizacijo, življenje v negotovosti in odvisnosti od struktur socialne pomoči (Kranjc v Institut RS za socialno varstvo, 2000).

Analize Zavoda RS za zaposlovanje kažejo, da največ dijakov opusti šolanje že v prvem letniku. Kar **40 % do 50 % jih namreč opusti šolanje takoj na začetku**, okoli 30 % v drugem letniku in v tretjem še preostalih 20 %. Le redki ne končajo četrtega letnika. Takšno gibaje osipa je značilno za vse programe, tudi za gimnazijske, kjer pa je osip precej nižji. Sistematičnega spremljanja mladih, potem ko izstopijo iz izobraževalnega sistema, ni. Predvidevamo lahko, da se nekateri zaposlijo, nekateri se vključijo v programe izobraževanja in usposabljanja za odrasle (v te programe je vključenih največ mladih brezposelnih oseb, starih do 26 let, njihov delež pa je leta 2001 znašal 48 %) ali poiščejo »alternativne« načine preživetja. Največ se jih prijavi na urade za delo (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2002a).

Po podatkih Inštituta RS za socialno varstvo v zadnjih letih med otroci in mladostniki, ki so prejemniki **socialno varstvenih dajatev in storitev**², prevladujejo tisti iz materialno ogroženih družin (20.619 otrok in mladostnikov v letu 1999; število upravičencev je v primerjavi z letom 1998 naraslo za 10,9 %), sledijo pa jim otroci in mladostniki, prikrajšani za normalno družinsko življenje (19.287 otrok in mladostnikov v letu 1999; število upravičencev je v primerjavi z letom 1998 naraslo za 9,7 %) (Inštitut RS za socialno varstvo, 2000).

² S socialno varstvenimi dajatvami se upravičencu zagotavlja sredstva za preživetje. Dajatvi sta denarna pomoč in denarni dodatek. Denarna pomoč je pomoč edini vir preživljanja, denarni dodatek pa je začasna denarna pomoč.

ANALIZA OGLAŠEVALSKE AKCIJE

Oglaševalsko akcijo »V imenu mladih, ki imajo manj« je Društvo Center za pomoč mladim izpeljalo v sodelovanju z oglaševalsko agencijo Studio Marketing / J. W. Thompson in Metropolis media. Ideja za program DCPM za nove možnosti in s tem tudi za to akcijo se je porodila ob drugih projektih, ki niso bili neposredno povezani s problemom revščine.

Oglaševalska akcija je potekala v prvi polovici januarja 2002, nekateri veleplakati pa so ostali na oglasnih mestih še do konca meseca. Društvu je Metropolis media brezplačno odstopila eno petino svojih oglasnih mest za 500 obcestnih veleplakatov, ki jih je prav tako brezplačno izdelal Studio Marketing / J. W. Thompson. Za oglaševalsko akcijo na veleplakatih so se odločili čisto naključno. Sprva so mislili oglaševati le z manjšimi plakati in nalepkami, ker pa je Metropolis media po posredovanju oglaševalske agencije pristal v sodelovanje pri izvedbi akcije in odstopil svoja oglaševalska mesta, so se odločili za oglaševanje na veleplakatih.

Akcija je potekala v času oglaševalskega zatišja. Kljub temu so jim odstopili mesta predvsem izven urbanih območij po vsej Sloveniji. To obdobje oglaševalske akcije je ustrezalo tudi DCPM, saj pride v mesecu decembru porabniška narava sodobne družbe najbolj do izraza. To je čas, ko ljudje na veliko zapravljajo ter pretiravajo s hrano in darili, zato je to tudi čas, ko so revni še bolj kot drugače izključeni iz družbe.

Stroški celotne akcije so predstavljali le stroške tiska v višini približno poldrugega milijona, od tega je milijon prispevalo Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, ki je razpisalo denarna sredstva za preventivne projekte na področju socialnih stisk mladih. 400.000 tolarjev so dali na Uradu RS za mladino, še dodatnih 180.000 tolarjev pa je primaknil MOL – Urad za mlade. Sicer pa so stroške celotne akcije ocenili na 15 milijonov tolarjev.

Namen akcije je bil ozaveščanje njihove ciljne skupine – splošne javnosti, ki bi problematizirala ta pojav - prisotnost družbenega problema revščine med mladimi v Sloveniji. Skriti namen te akcije pa je gotovo cilj na pridobivanje ljudi za materialno in denarno pomoč revnim v smislu »kdor ima naj da, kdor nima naj prejme«.

Na plakatu ne najdemo številke žiro računa ali na primer brezplačne telefonske številke, kamor bi lahko poklicali za več informacij. Izpisana ni niti kratica »CPM«. Razloga, da so se za to odločili, sta bila dva. Prvi, ki smo ga omenili že zgoraj, je, da je bil osnovni namen te akcije v javnosti odpreti vprašanje prisotnosti revščine med mladimi, drugi pa izhaja iz omejenosti števila zaposlenih na DCPM-ju. Zaradi premajhnega števila zaposlenih, so se bali, da ne bi bili kos prevelikemu navalu telefonskih klicev ljudi, ki bi bili pripravljeni pomagati.

Odmev na akcijo je bil nepričakovano zelo velik. Odziv medijev na oglaševalsko akcijo je merilo podjetje GENION clipping d.o.o. iz Maribora. V merjenja so bili vključeni le glavni slovenski mediji (televizija, radio in časopisi).

Oglaševalska akcija še ni zaključena. Društvo načrtuje v bližnji prihodnosti predvajanje radijskega in televizijskega oglasa, ki ga bodo poskušali financirati s pomočjo donacij. Za opozarjanje na to problematiko nameravajo sodelovati na Pozdravu poletja in oglaševati na nekonvencionalne načine na primer na koših za smeti.

Zaradi pričakovanega velikega navala darovalcev in občutljivosti teme (kar lahko povežemo z nedavno afero Rdečega križa, ki je zelo razburila javnost), se zavedajo, da se bodo morali na nadaljevanje oglaševalske akcije zelo dobro pripraviti.

Analiza oglasov

Vsebinska analiza oglasov

Kreativne rešitve za oglaševalsko kampanjo je pripravil tekstopisec Aleš Kočevar skupaj z oblikovalko Ines Petrovič iz agencije Studio Marketing / J. W. Thompson. Ideje za oglasna sporočila je črpal iz povzetkov pogovorov fokus skupin, iz katerih je izluščil tri glavna sporočila. Prvo sporočilo »**Večine izdelkov na plakatih si ne morem privoščiti.**« izraža izrazito vpetost v potrošniško družbo. Drugo oglasno sporočilo »**Mnogi me imajo radi. Dokler ne zvejo, da sem revna.**« temelji na socialnih kontaktih med revnimi in nerevnimi mladimi. Tretji oglas »**Koko bom, pismen če nimmam za zveske.**« pa se dotika načrtovanja prihodnosti mladih, ki so revni in nimajo sredstev niti za normalno najstniško življenje, kaj šele za vlaganje v svoje izobraževanje.

Prvi stavek (Mnogi me imajo radi.) oziroma prvi del stavka na drugih dveh plakatih (Koko bom, pismen ..., Večine izdelkov na plakatih ...) bi lahko povedal kdorkoli, ne glede na njegovo gmotno ali psihično stanje in je nevtralen. Šele drugi stavek (Dokler ne zvejo, da sem revna.) oziroma drugi del stavka (... če nimmam za zveske. ... si ne morem privoščiti.), ki je napisan manj vpadljivo v manjšem fontu, razkrije to »sramotno« priznanje v družbi »reven sem«. Čeprav je revščina glavna tema te oglaševalske akcije, želijo z manjšo pisavo teh besed nakazati, da je revščina družbeni problem, o katerem družba ne govori rada.

Besedilo na drugem in tretjem plakatu je napisano v pogovornem jeziku (zvejo, koko, zveske). S takšnim načinom pisanja so želeli opozoriti na problem neizobraženosti, ki je del ali posledica revščine. Besedilo »Koko bom, pismen če nimmam za zveske« je napisano na način, kot bi ga

resnično govorila oseba, ki bi jo bilo sram priznati in tiho z nejasnim glasom v zadrege pove, da nima za zvezke. To ponazarja dvojini »m« v besedi »nimam«.

Veleplakate bi lahko razdelili v dva dela, ki se nanašata na dve zelo podobni problematiki: revščino in socialno izključenost. Vsebina prvih dveh plakatov kaže bolj na subjektivno revščino, ki ponazarja počutje mladega v svoji družbi, vsebina tretjega plakata pa izraža relativno revščino in se nanaša na nezmožnost (brezposelnih) staršev, da bi omogočili svojim otrokom izobraževanje.

Vizualna analiza oglasov

Oglas močno izstopa, saj je kombinacija črne in bele barve, brez ilustracije in ima precej nezapolnjenega prostora, kar je za današnje oglase nenavadno. Zaradi omejitve finančnih sredstev so bili pri oblikovanju veleplakatov prisiljeni v optimalno rešitev preprostega oglasa, ki bo opazen, zapomljiv in bo ljudi spodbudil k razmišljanju.

Za podlago so torej izbrali črno barvo, ki je bila na belini snega mnogo bolj opazna. S tem so dosegli večjo kontrastnost in ustvarili bolj dramatični imidž, zaradi česar so plakati mimoidočim bolj padli v oči.

Barve imajo močan vpliv na človekovo mišljenje, doživljanje in delovanje. Poleg tega imajo še številne simbolične pomene in pogosto delujejo kot svojevrstni signali. Črna pomeni odsotnost barve, zato jo marsikje označujejo kot odsotnost svetlobe in življenja. Ima izrazito negativen vrednostni predznak in vzbuja negativne občutke (strah, jezo, grozo). V naši kulturi je tudi barva žalovanja (Kovačev, 1997).

Bela barva sicer pomeni čistost, jasnost in nedolžnost, vendar ima v oglasu bolj funkcijo izstopanja iz črnine in s tem poudarjanja problema v naši družbi. S psihološkega vidika jo lahko označimo kot hladno barvo. V nasprotju s črno, ki jo označujemo s snovjo, je bela barva nesubstancialna in oddaljena (Gibson & Gibson v Kovačev, 1997). Ti dve lastnosti bele barve lahko ponazarjata hladnost in oddaljenost bogatih ljudi, ki zviška gledajo na revne in se zanje ne zmenijo.

Barvi črna in bela sovpadata s svetlobo in temo, zato simbolizirata večno polarnost med obema nasprotnima tendencama (Kovačev, 1997). V oglasu lahko interpretiramo obe barvi v smislu poudarjanja polarnosti med revnimi in bogatimi, kjer bela ponazarja bogate oziroma nerevne, črna pa revne in izključene iz družbe. Tudi količina barv kaže na stanje v družbi, saj so bogati vedno bolj v manjšini (v beli barvi je le besedilo), na drugi strani pa je vedno več revnih oziroma nebogatih in socialno izključenih (črno ozadje, ki prevladuje).

Prazen prostor ni preprosto področje, kjer se nič ne dogaja. Črnino spodnje polovice plakata, ki jo zmoti napis »CPM V imenu mladih, ki imajo veliko manj.«, lahko primerjamo s poslušalci, ki jim

šokantna izjava govornika zapre usta, obnemijo in se zamislijo nad izjavo. Spodnji napis, ki je na plakatu poševno napisan, s svojo asimetričnostjo črmino prekine in nekoliko razbije monotonost oglasa.

Oglas je narejen tudi po načelu preprostosti: manj je več (Hall, Prentice v Dovečar in Vidic, 1999). Zaradi vključevanja manj elementov, dosega močnejši vtis.

Dominantni element je prvi stavek oglasa ali njegov prvi del, ki se kaže v neproporcionalno večjih črkah v primerjavi z drugim delom besedila. Vizualna neproporcionalnost naredi oglase bolj zanimive in nemonotone.

“Press clippings”

Podjetje GENION clipping d.o.o. je spremljalo prispevke na temo revščine in socialne izključenosti v glavnih slovenskih medijih (radio, televizija, časopisi) med 1. 1. 2002 do 28. 2. 2002. Skupno so obdelali 43 objav v medijih. V merjenje so bili vštetni vsi prispevki, v katerih se je govorilo o DCPM in plakatih. Medije so spremljali po naslednjih geslih: dejavnosti za zmanjševanje socialne izključenosti, javno delovanje in vplivanje na socialno politiko in virtualna fundacija. Prispevke na ta gesla so zasledili na TV Slovenija 1 in 2, POP TV, na radiu Slovenija 2, Ognjišče in Kranj, v Delu, Dnevniku, Financah, Primorskem dnevniku, Večeru in Nedelu ter v reviji Jana, Ona, Gospodarski vestnik, Pil, Slovenska panorama, 7D in Marketing magazin.

V večini prispevkov gre le za poročilo ali obvestilo o oglaševalski akciji, kakšen je njen namen, kdo je oglaševalec in kdo so donatorji, ki so to akcijo omogočili. Članki v okviru programa Za nove možnosti opisujejo tudi virtualno fundacijo in fokus skupine, iz katerih so črpali koncepte za izdelavo oglasnih sporočil. Le nekateri članki akcijo komentirajo, nevtrarno ali kritično ovrednotijo.

V nadaljevanju se omejujemo samo na članke, ki so kritično ovrednotili to akcijo ali reakcije nanjo oziroma na pisce, ki so podali svoj pogled na problematiko mladi in revščina.

V prilogi Dela Ona Sabina Obolnar (22. 1. 2002) v uvodniku ugotavlja, da se slovensko ljudstvo zgraža nad golo prisotnostjo plakatov, češ da bi morali ta denar, ki so ga porabili za akcijo, nameniti za reševanje tega problema, in ne nad revščino. Avtorica se sprašuje, ali »sodita Jure in Janez na iste plakate – Jure, ki trpi, ker nima najnovejšega modela Motorole, hlač D&G in virtualnih spakedranščin in Janez, ki nima za šolsko malico in zvezke.« Pravi, da je »razpoložljiva časopisna dokumentacija ... napihnila pomen materialnih vrednot in s tem umetno sproducirala pojem subjektivne revščine, ki je čista fikcija, produkt odraslih, ki jim je nakupovalna mrzlica zameglila um.«

V isti številki *One* Nataša Medvešček v uvodu pod vprašaj postavlja vrednost akcije, ki bi bila lahko namenjena neposredno mladim. Ravno oni, kot piše, so namreč tisti, ki takšnega medijskega spektakla ne potrebujejo.

Prav tako v *Oni* (5. 2. 2002) Vesna Godina piše precej pesimistično in ne verjame, da bi lahko veleplakati vzpodbudili Slovence k razmišljanju o prisotnem problemu revščine. Govori o začaranem krogu revščine, iz katerega ni izhoda in revnim mladim onemogoča svetlejšo prihodnost. Ta pa ni zagotovljena niti sedaj dobro situiranim mladim, za katere je revščina zgolj sentimentalna pravljica, ki zadeva druge. Z EU zornega kota zaposljivosti so namreč naši mladi podusposobljeni in predragi. V svoje razmišljanje vplete celo Marxovo idejo o rezervni armadi delavcev – revnih, ki znižuje mezde tistim, ki delo še imajo. Od tovrstne funkcije pa se ne da preživeti.

V *Delu* (23. 1. 2002) v pismih bralcev Marjana Esenko ugotavlja, da je veliko preveč mladih ljudi brez perspektive, za katere država ne namenja dovolj denarja oziroma socialne transfere ne razporeja transparentno. Kot zgled daje skandinavske dežele, ki mladim omogočajo brezplačne jezikovne, računalniške in druge tečaje, razna športna udejstvovanja ipd.. Visoki davki Skandinavce ne motijo, saj za to dobijo dovolj dobre ugodnosti.

Najbolj kritičen prispevek je bil v *Družini* (27. 1. 2002). Dominik Frelj očitno CPM-ju, da so revščino skrčili na gmotne dobrine in jo zmaterializirali. Pravi, da nam kampanja govori: »Ko boš imel denar, boš srečen.« Tako oglase primerja z oglasi izdelkov in pravi, da nam tudi ta kampanja proti revščini dopoveduje, da bomo z nakupom izdelka srečnejši. Prizna, da je bila kampanja speljana profesionalno in korektno le, da se kampanja žal zaustavi na meji interesa vladajoče garniture in gospodarstva, kar pa bi moral CPM preseči. Opozarja tudi na duhovno revščino, ki jo po njegovem mnenju trpi kakih 55 % Slovencev, ki si lahko privoščijo vse potrebne rekvizite za »normalnost«.

Ocena oglasov

Kljub omejenim finančnim možnostim meniva, da je oglaševalska akcija izpadla več kot dobro. To potrjuje tudi velik odziv nanjo.

Najbolj naju je impresionirala enostavnost veleplakatov, ki se kaže v uporabi črno bele tehnike brez vsakršnih ilustracij. V današnji oglaševalski sferi, ki je polna živih barv, so s to tehniko gotovo dosegli veliko večjo izstopanje iz poplave oglasov in tako zelo dobro opozorili nase in seveda na revne mlade, v imenu katerih so oglaševali.

Glede besedila na veleplakatih in njegove sporočilne vrednosti sva bili, še preden sva se poblize seznanili z revščino mladih v Sloveniji, nekoliko skeptični. Zdelo se nama je prenapihnjeno in

preveč obremenjeno s težo porabništva. Od zadnjega je izstopal le napis »Koko bom, pismen če nimmam za zveske.«, ki je šel v drugo skrajnost, saj se ta problem pojavlja v glavnem le v deželah tretjega sveta. Bojiva se, da se je ta občutek pojavil pri večini, ki so te napise prebrali.

Zaključek

Revščina je pomanjkanje sredstev za dostojno preživetje. Vendar še zdaleč ne pomeni samo pomanjkanja denarja ali materialnih dobrin, čeprav je tudi to. Že od nekdaj si namreč nadeva še druge, nematerialne oblike prikrajšanosti in socialne izključenosti. V tem smislu gre predvsem za pomanjkanje možnosti izobraževanja, dodatnih znanj, komunikacij, možnosti, ki jih ima nekdo v prihodnosti in pomanjkanje psihosocialnih virov (podpore referenčnih mrež in družbene podpore).

Ugotovimo lahko, da med revščino in socialno izključenostjo ne moremo potegniti natančne ločnice. Glede na definicije razlikovanja med revščino in socialno izključenostjo, ki jih navajajo različni avtorji, se nagibamo k razlikovanju Trbančeve, ki pravi da gre pri socialni izključenosti za opis družbenih pojavov in procesov, ki jih koncept revščine ne zajema (izguba socialne pomoči, nezmožnost šolanja, izguba družinske podpore ipd.). Sami pa dodajamo, da ti družbeni pojavi in procesi socialne izključenosti stanje revščine spremljajo in so več ali manj njegova posledica.

Koncept revščine in njeno merjenje je strokovno in politično zelo občutljivo področje. V osnovi sta se uveljavili dve meri revščine: absolutna (ki pomeni pomanjkanje osnovnih dobrin in storitev, ki so potrebne za zadovoljitev minimalnih potreb) in relativna mera (ki je stanje relativnega pomanjkanja in je določena na osnovi distribucije dohodka populacije). Možno je tudi subjektivno določanje revščine z javnomnenjskim povpraševanjem, ki ima svoje pomanjkljivosti. Vprašani se o tako intimnih vprašanjih, kot je občutek lastne revščine, težko izjasnijo, saj si to zelo težko priznajo. Poleg tega je ta občutek za vsakogar drugačen.

V našem primeru oglaševalske akcije DCPM-ja gre za ozaveščanje javnosti tako o socialni izključenosti mladih kot o njihovi revščini. Revščina mladih se veže predvsem na njihov družinski status. Sami ne morejo vplivati na dohodke ali življenjski standard družine in zanj tudi ne morejo biti odgovorni, vendar pa ga kot člani družinske skupnosti izkusijo in nosijo posledice. Okoliščine, kot so slabša oblačila, prehrana, higiena, izgled, pomanjkanje socialnih stikov, drugačne navade in načini preživljanja prostega časa postajajo njihove osebne značilnosti, ki jih pomembno označujejo ter hkrati socialno izključujejo in marginalizirajo. Prav tako so zaradi pomanjkanja denarja prikrajšani za izobrazbo, ki je poleg brezposelnosti in slabih stanovanjskih razmer eden glavnih vzrokov za revščino. Zato je tistim mladim brez (dobre) izobrazbe otežen dostop do zaposlitve in boljšega statusa ter kakovostnejšega življenja. Tako se nemočni vrtijo v začaranem krogu revščine.

Kot končno ugotovitev lahko zapišemo, da je revščina strukturno družbeni problem in ne problem nesposobnosti posameznika. V njegovo reševanje se mora aktivno vključiti država. Slovenija je že

naredila v to smer prvi korak, saj je letos aprila Vlada RS sprejela Poročilo o uresničevanju programa boja proti revščini in socialni izključenosti.

LITERATURA IN VIRI

Alcock, Pete (1993): Understanding poverty. London: The macmillan press Ltd.

Društvo Center za pomoč mladim (2002): Interno gradivo DCPM. Ljubljana.

Dovečar, Ana in Vidic, Klavdija (1999): Barve in simbolika v tiskanih sredstvih oglaševanja. Ljubljana: FDV.

Fakulteta za družbene vede (1995): Kakovost življenja v Sloveniji. Ljubljana: FDV.

Haralambos, Michael in Holborn Martin (1999): Sociologija: Teme in pogledi. Ljubljana: DZS.

Inštitut RS za socialno varstvo (2000): Izvajanje 'Programa boja proti revščini in socialni izključenosti', Podatkovna podpora. Ljubljana, Inštitut RS za socialno varstvo.

Kersnik Bergant, Maja (1999): Revščina in neenakost. Razgledi 11: 13 –14.

Klemenčič, Boris (1998): Koncept socialne izključenosti. Ljubljana: FDV.

Kovačev, Asja Nina (1997): Govorica barv. Ljubljana: Prešernova družba, Vrba d.o.o..

Leskošek, Vesna (2002): Socialno izključevanje in revščina. Interno gradivo Društva CPM.

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (2000): Program boja proti revščini in socialni izključenosti. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.

Novak, Mojca (1996): Siromaštvo: Dejstva in subjektivna presoja. Kakovost življenja v Sloveniji. Ljubljana: FDV.

Novak, Mojca (1994a): Dober dan revščina: Dejstva, pristopi, politike. Ljubljana: Socialna zbornica Slovenije.

Novak, Mojca (1994b): Antropologija revnega vsakdana. Tretji dan 23 (9): 23 – 26.

Novak, Mojca (1994c): Sociologija revščine. Tretji dan 23 (10 – 11): 18 – 22.

Razpotnik, Špela (2000): Človek prihodnosti. Socialna pedagogika 4 (2): 115 – 148.

Stanovnik, Tine (1997): Revščina in marginalizacija prebivalstva v Sloveniji. Družbeni razgledi 8 (24 – 25): 23 - 39.

Trbanc, Martina (1996): Socialna izključenost: koncept, obseg in značilnosti. Kakovost življenja v Sloveniji. Ljubljana: FDV.

Zakon o socialnem varstvu (Uradni list, št. 54/92, 56/92, 13/93, 42/94 – odl. US, 1/99, 41/99, 36/00, 54/00, 26/01).

Društvo Center za pomoč mladim (2002): Spletna stran DCPM. Dostopno preko <http://www.2.arnes.si/~ljcpm2/vsebina.htm>, 25. 4. 2002.

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (2002a): Izvajanje strategije socialnega vključevanje s poročilom o uresničevanju Programa boja proti revščini in socialni izključenosti. Dostopno preko <http://www.gov.si/mdds/sociala/predstavitev.htm>, 14. 5. 2002.

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (2002b): Spremljanje gibanja števila upravičencev do socialno varstvenih dajatev. Dostopno preko <http://www.gov.si/mddsz/sociala/sspremljanje.htm>, 14. 5. 2002.

PRILOGA

Serijski tri oglasov »V imenu mladih, ki imajo veliko manj.«:

1. **»Večine izdelkov na plakatih si ne morem privoščiti.«**
2. **»Mnogi me imajo radi. Dokler ne zvejo, da sem revna.«**
3. **»Koko bom, pismen če nimmam za zveske.«**